

“Bruylandtje, zijt het gij?”

Een verhaal over de jonge Geraardsbergse rekruten in mei 1940

Jacques DE RO

Zeventig jaar geleden, tijdens 'de 18-daagse veldtocht' van 10 tot 28 mei 1940, wordt België door de Duitse legers onder de voet gelopen. Het kost 12.000 Belgen het leven, voor de helft burgers. Bij het uitbreken van de vijandelijkheden worden circa 500.000 à 600.000 jongens en mannen van 16 tot 35 jaar opgeroepen om zich te begeven naar 'Recruterings-centra van het Belgische leger (RCBL)' & 'Centres de Recrutement de l'Armée Belge' (CRAB). Onder hen de jonge Geraardsbergenaars Theo Bruylandt, zijn neven Fernand en Oscar Bruylandt, Marcel De Clercq en Robert Paeleman. Ze beginnen aan een fietstocht naar de Westhoek om uiteindelijk een paar weken later te belanden in een dorpje van wijnboeren in Zuid-Frankrijk...

Theo Bruylandt

Theo Bruylandt wordt te Geraardsbergen geboren op 22 september 1923 als zoon van Georges en van Palmyre Van Nieuwenhove. Datzelfde jaar start zijn vader een drukkerij in de Adamstraat 30. Het gezin verhuist in 1932 naar de Lessensestraat 81, waar het familiebedrijf wordt verder gezet. Theo helpt zijn vader vanaf zijn vijftiende bij het drukwerk. Twintig jaar lang, van 1946 tot 1966, zal hier het populaire *Cinema-Blad* van de pers rollen. Bruylandt vestigt zich na zijn huwelijk met Simonne Geleyn in 1952 op de Grote Weg 102 te Overboelare. Vandaag woont de intussen 86-jarige man nog steeds met zijn echtgenote op hetzelfde adres.

Bruylandt is een vlotte verteller die tegelijk nog over een scherp geheugen beschikt. Geen enkel detail ontgaat hem in zijn verhaal, de precieze data en chronologie zitten gegrift in zijn herinnering. Voor de *oral history* is hij dan ook een zegen.



Theo Bruylandt (Foto J. De Ro).

Uit onze gesprekken blijkt hij niet alleen een eersterangs getuige van de Geraardsbergse drukkerijgeschiedenis, ook zijn belevenissen tijdens de oorlogsjaren blijken de moeite waard om vast te leggen. We beschrijven hierna zijn verhaal zoals hij het ons quasi woordelijk

heeft verteld. De historische context achter het verhaal is opgenomen in de gekleurde tekstvlakken.

Met de fiets naar Poperinge

Op 10 mei 1940 valt er een Duitse bom op het goederenstation van Geraardsbergen, amper op zo'n 30 meter van de drukkerij van Georges Bruylandt. Enkele ruiten sneuvelen. Nog diezelfde dag ontvangt de 16-jarige zoon Theo een oproepingsbrief om zich als dienstplichtige bij het reserveleger aan te sluiten. Hij moet zich op eigen kracht begeven naar Poperinge. De Belgische militaire leiding hoopt, net als in W.O. I, de vijand tot staan te brengen aan de IJzer. Dertien opgeroepen jongeren uit de omgeving van het Stationsplein spreken af om het traject met de fiets af te leggen. Iedereen verschijnt op 13 mei in maatpak met een kleine valies met daarin een soepkom, eetgerief en een deken. Onder hen Theo's neven Fernand ⁽¹⁾, 17 jaar en Oscar Bruylandt ⁽²⁾,

⁽¹⁾ Fernand Bruylandt, geboren te Geraardsbergen op 12 januari 1923 als zoon van Hermina Abé, huishoudster aan de Oudenaardsepoort. Op 29 maart 1924 gewettigde zoon van Emile Bruylandt, orgelbouwer door huwelijk. Later huwt hij met Maria Uytkafkot en na haar dood met haar zuster Norma. Hij houdt een platenzaak open in de Adamstraat 30.

⁽²⁾ Oscar Bruylandt, geboren te Geraardsbergen op 12 september 1924 en jongere broer van Fernand. Hij werkt in 1947 bij de Brusselse pianobouwersfirma *Günther* en na zijn huwelijk met Georgette Van Welden vestigt hij zich als schrijnwerker in de Oudenaardsestraat 34, waar hij een zaak in omljstingen heeft. Hij overlijdt in 1991.

15 jaar en 8 maand (!); Aimé De Tandt ⁽³⁾, 19 jaar; Marcel De Clercq ⁽⁴⁾, 17 jaar en Robert Paeleman ⁽⁵⁾, 16 jaar. Op de steenweg naar Ronse nabij Brakel komen ze terecht tussen een massa fietsers, die vluchten voor het nakend oorlogsgeweld. In de verwarring geraakt de groep gespreid. Met slechts een zevental komen ze aan in Menen. Ze brengen er de nacht door in de feestzaal van het lokale Volkshuis. De volgende ochtend gaat de fietstocht verder richting Poperinge. Uiteindelijk komen ze er nog met vijf aan. Neefje Oscar is er niet meer bij. Ze moeten hun fiets op een hoge hoop werpen, maar voor Theo valt dit moeilijk want het is nog maar een nieuwe fiets. Toeval wil dat hij net de chauffeur ziet van autobusdienst *Vande Parre* uit de Gaffelstraat te Geraardsbergen. De man heeft net een aantal jongens naar hun bestemming gebracht. Theo spreekt met hem af om de zijn fiets en deze van zijn makkers naar huis mee te nemen.

De trein naar Frankrijk

De volgende dag worden ze op een trein richting Frankrijk gezet. De legerleiding geeft hun geen reden tot deze beslissing. Als proviand krijgen ze elk twee soldatenkoecken. De rest zou volgen, wat niet is gebeurd. Het wordt een uitputtende treintocht van vijf dagen en vijf nachten... Met zijn negen zitten ze samengepropt in een compartiment van acht zitplaatsen op houten banken. Binnen is het broeierig warm. Nog geen twee kilometer voorbij Poperinge wordt een lucht-aanval ingezet op de spoorlijn.



Theo Bruylandt (midden) met Aimé De Tandt (links) en Oscar Bruylandt in 1942 (Verzameling Theo Bruylandt).

Zonder veel schade kan de trein zijn reis voortzetten. Alles verloopt tergend traag... Om de paar kilometers wordt er halt gehouden. Pas tijdens de vierde nacht wordt Boulogne-sur-Mer ⁽⁶⁾ bereikt. Het station wordt beschermd door dertien ballonnen die aan stalen kabels hangen. Deze dienen om duikvluchten te verhinderen van vijandige vliegtuigen. 's Nachts worden brandbommen gedropt boven de stad. Zoeklichten van op de grond speuren het luchtruim af en regelmatig horen ze afweergeschut. Alle treinen verlaten zo snel mogelijk het station. Maar ze komen niet verder dan aan de vernielde brug over de Somme in Abbeville ⁽⁷⁾. De trein van Bruylandt belandt midden in de frontlinie. Franse soldaten liggen verschanst in de grachten met geweer en ba-

jonet in de aanslag. Bij het verlaten van de trein raadt een majoor van het Belgische leger hen persoonlijk aan om langs de ene kant van de trein te lopen, want langs de andere kant zijn sommigen reeds beschoten. De jonge rekruten komen aan bij een tent van het Rode Kruis, waar gekwetste soldaten worden binnengebracht. Ze worden aangespoord om hun tocht te voet voort te zetten langs de rails van de buurtspoorlijn rechts van de Somme tot het vissersdorpje Le Crotoy. Hier kan Bruylandt na vijf hongerige dagen een half zuurdesembrood bemachtigen.

De Sommemonding

In Le Crotoy worden ze door een majoor opgewacht. Hij gaat ie-

⁽³⁾ Aimé De Tandt, geboren te Geraardsbergen op 20 april 1921 als zoon van Emile, schilder in de Buizemontstraat 201 en van Clementina De Cubber. Hij huwt later met Julia Vander Hoeven, is rekenplichtige en woont in 1952 in de Lessensestraat 33.

⁽⁴⁾ Marcel De Clercq, geboren te Geraardsbergen op 29 maart 1923 als zoon van Gustave, sigarenfabrikant op het Stationsplein 25 en van Augusta Paeleman. Hij huwt later met Eliane Pilaeten, is mecanicien en woont in 1952 in de Kollegestraat 15.

⁽⁵⁾ Robert Paeleman, geboren te Overboelare op 16 januari 1924 en later gehuwd met Henny Pilaeten, is spoorwegaarbeider en woont in 1952 op de Verhaegenlaan 22.

⁽⁶⁾ Boulogne-sur-Mer valt in Duitse handen op 23 mei.

⁽⁷⁾ Abbeville valt in Duitse handen op 20 mei.

mand in het plaatsje zoeken die hen kan gidsen door het water van de Sommemonding tot de andere oever waar het vissersdorp Saint-Valéry-sur-Somme ligt. Uiteindelijk doorwaden ze in hun maatpak met een gids de brede stroom bij laag water. De stroming van het water is sterk richting zee en dus niet zonder gevaren. Op een bepaald ogenblik komt het water tot aan hun borststreek. Voor Bruylandt een hachelijke onderneming want hij kan niet zwemmen. In het midden van de stroom keert de gids terug want hij vreest dat hij zijn dorp anders niet meer kan bereiken vóór de volgende vloed. Hij wijst hen de juiste richting aan waar zij heen moeten waden om

Het lot van de jonge rekruten

De dienstplicht geldt in België in oorlogstijd vanaf 16 jaar. Dit is de reden waarom, zoals hoger vermeld, een half miljoen jongens en mannen van 16 tot 35 jaar in mei 1940 opgeroepen worden om zich naar de 'Recruterings-centra van het Belgische leger (RCBL)' & 'Centres de Recrutement de l'Armée Belge' (CRAB) te begeven. Al snel noemt men deze jongeren 'Crabs'. Een ongelukkig moment, want op de Belgische wegen is de chaos compleet: bij het eerste wapengekletter komt een enorme vluchtelingenstroom op gang richting kust en verder richting Frankrijk. Bovendien rukken de Duitse troepen op met een nooit geziene snelheid. De ontvangstcentra, voor zover zij effectief bestaan, kunnen de enorme toevloed aan vluchtelingen niet slikken. In de nacht van 14 op 15 mei beslist men de jongeren naar Frankrijk te laten vertrekken "waar ze onderdak en werk zullen vinden". Een sterk staaltje van improvisatie en optimisme, want met de Franse overheid is hierover geen akkoord gesloten. Voor zij die thuis zijn gebleven en de oproeping hebben

Saint-Valéry te bereiken. Wanneer zij in de verte de huisjes van het vissersdorp zien, denken zij dat ze gered zijn. Maar net voor het dorp ligt nog een tweede hinderenis: het kanaal van de Somme dat is uitgegraven voor de binnenscheepvaart. Het water is er diep en nergens zien ze een oversteekplaats. Een oud vrouwtje uit het dorp heeft hen opgemerkt en roept hen toe. Maar de afstand is te ver en ze wordt niet gehoord. Dan met gebarentaal begrijpen ze dat ze landinwaarts moeten lopen om de zeesluis te bereiken. Volgens de majoor is daar een kade waar enkele autobussen hen opwachten. Van daar af zouden ze dan gebracht worden naar het volgende

genegeerd, blijkt het achteraf de juiste beslissing. De rekruten die niet verder dan Noord-Frankrijk zijn geraakt, hebben ook geluk. Na de capitulatie van Frankrijk op 22 juni, kunnen ze terug naar huis. Sommigen proberen tevergeefs met het Franse en Engelse leger in Duinkerke mee in te schepen naar Engeland. Maar een hele groep vlucht weg van de naderende Duitse legers en gaan te voet, met de fiets of de trein richting Zuid-Frankrijk. Door de Belgische capitulatie worden heel wat 'Crabs' het mikpunt van Franse woede en spot. Pas na het herstel van het burgerlijk treinverkeer, kunnen zij in de loop van augustus en september terugkeren. Sommige getuigenissen zijn optimistisch, maar voor heel wat jongeren is de hele trip een zware beproeving: ontbering, gebrek aan enig inkomen, honger, ziekte, lijfongedierte, overnachten in open lucht bij regen en ontij, de verzengende Zuid-Franse zomerhitte... Sommige 'Crabs' zijn door het Franse leger opgevorderd, terwijl een klein aantal in de Franse oorlogsindustrie wordt ingeschakeld.

stadje Eu, waar ze weer de trein kunnen nemen. Maar net wanneer ze de zeesluis oversteken, klinkt zwaar artilleriegeschut achter de bossen. In volle paniek stuiven de jongens uit elkaar en zoeken dekking. Theo vlucht langs de huizen weg en verbergt zich verderop in een bosje, terwijl Fernand onder een bus duikt. Wanneer de bus naast hem in brand vliegt, neemt Fernand het hazenpad. Enige tijd later vindt iedereen elkaar terug op de weg langs het bos waar Theo zich verborgen heeft gehouden. Door de schietpartij zijn ook de buschauffeurs weggevlucht en zit er voor de vijf jongens niets anders op dan te voet verder te stappen. Rond middernacht komen ze aan in Eu. Ze zoeken er het station op, waar talrijke vluchtelingen her en der op de grond liggen te slapen. De lange voettocht heeft de jonge Theo zwaar vermoeid en hij valt er meteen in een diepe slaap. Maar niet voor lang want hij wordt wakker geschud door Fernand, die hem vraagt: "Zijt het gij, Theo?", want het is er pikdonker. Theo verneemt van hem dat de spoorlijn in handen van de Duitsers is gevallen en dat nog langer wachten op een aansluiting nutteloos is. Met tegenzin trekt hij dan met de andere jongens te voet verder in de richting van Dieppe^(*), een kuststad die zo'n 30 km verder ligt.

Een verwoeste kuststad

Langs de kant van de weg zien ze achtergelaten auto's, die zijn stilgevallen bij gebrek aan brandstof. In een van de voertuigen vindt Theo een paar laarzen, die er voor zorgen dat de voettocht meer comfortabel verloopt. Maar de hitte zal er later voor zorgen dat hij zich weer van de laarzen ontdoet en af en toe de tocht verder zet op blote voeten. In de duisternis van de nacht geraakt men nog een jongen kwijt. Aanvankelijk dacht

(*) Dieppe valt in Duitse handen op 9 juni.



Groepsfoto met de rekruten voor het stationnetje van Cardet, genomen op 1 juni 1940. Theo zit gehurkt, de vijfde van rechts te tellen (Verzameling Theo Bruylandt).

men dat hij achterop liep, maar in feite stapte hij veel verder voorop. Ze vinden elkaar terug in Dieppe. De stad ligt volledig in puin. De straten zijn bezaaid met omgevallen elektriciteits- en telefoonpalen. Dakken en buitengevels van de huizen zijn ingestort, alleen de schouwen staan nog rechtop. De vijf jongeren banen zich een weg door het puin om de haven te bereiken. Fernand Bruylandt hoopt nog met een schip uit de frontzone te geraken richting Engeland. Maar in de haven hebben Duitse luchtbombardementen de schepen gekelderd en is de doorgang naar zee geblokkeerd door een ingestorte brug. Een kleine regenvlaag doet Theo en zijn makkers besluiten om zich te schuilen in een geparkeerde vrachtwagen, waar ze rustig wat kunnen eten. Onder een dekzeil vindt een van hen het lijk

van een Engelse soldaat. Ze schrikken op en net wanneer ze uit de vrachtwagen springen, botsen ze op drie Engelse soldaten met geweer en bajonet in de aanslag. Er volgt een paspoortcontrole en wanneer blijkt dat zij allen Belgen zijn, worden ze verwezen naar een schuilkelder voorbij het station. Hier brengen ze de nacht door. Opnieuw wordt Theo door zijn makkers wakker geschud wanneer de laatste trein uit Dieppe naar Rouen ⁽⁹⁾ vertrekt. Op deze plaats kunnen ze een luxueuze toeristentrein, bestaande uit twee niveaus, naar Parijs nemen.

In Parijs

In de late namiddag komen ze aan in de *Gare du Nord*. Het valt Theo meteen op dat het gewone stadsle-

ven er ongehinderd doorgaat alsof er helemaal geen oorlogsdreiging is ⁽¹⁰⁾. Fernand Bruylandt is al eens eerder op bezoek geweest bij een tante in Bordeaux en de Parijse metro is hem niet onbekend. Maar wanneer hij het plan van de ondergrondse ziet, slaagt hij er niet in om de juiste route uit te stippelen naar de *Gare d'Austerlitz*. Een Gentse kunstschilder die een opleiding volgt aan de Parijse academie heeft de jongens Nederlands horen praten en springt hen ter hulp. Hij loodst hen door het ondergrondse netwerk van trappen en gangen om hen uiteindelijk te brengen naar het juiste treinstation. Ze komen er 's avonds aan omstreeks 21 uur. Hier hebben ze onmiddellijk aansluiting naar het zuiden van Frankrijk. Maar de trein zit overvol, alle zitplaatsen zijn bezet en ze moeten

⁽⁹⁾ Rouen valt in Duitse handen op 9 juni.

⁽¹⁰⁾ Parijs valt in Duitse handen op 14 juni.

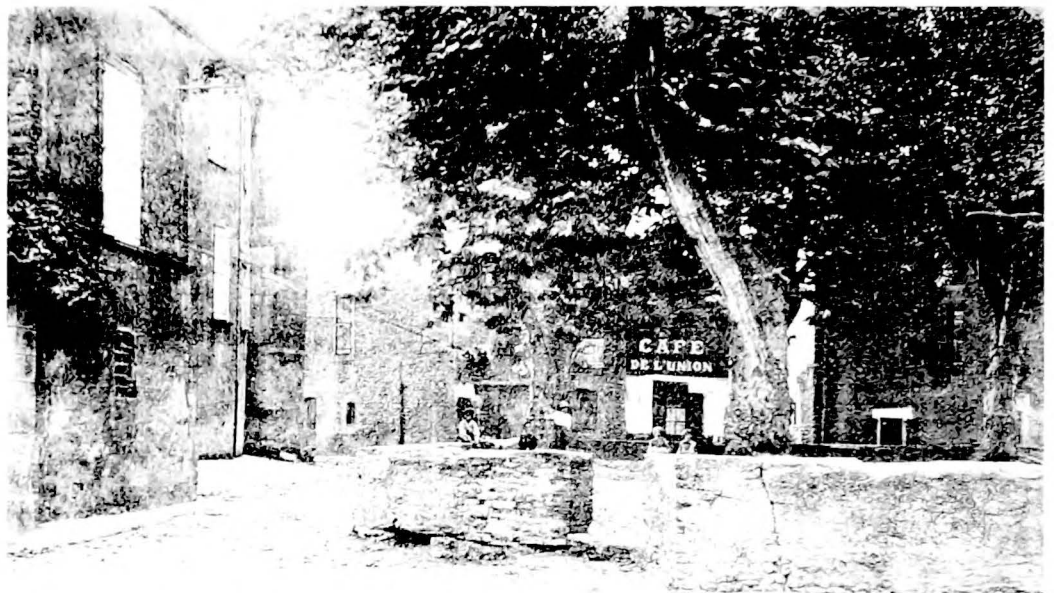
noodgedwongen in de gang op de vloer gaan zitten. Theo is doodvermoeid en valt onmiddellijk in slaap. Wanneer hij twaalf uur later wakker wordt, rijdt de trein Toulouse binnen...

Zuid-Frankrijk

In Toulouse worden de jongens opgevangen door het Rode Kruis in een bioscoop, die is omgebouwd tot verzorgingscentrum voor de vluchtelingen. Ze verblijven er drie dagen en twee nachten. Voor het eerst in meer dan tien dagen kunnen ze zich wassen. Hun sterk gehavende voeten worden verzorgd. Vooral de voeten van Fernand zitten onder het bloed van het lange marcheren. Van eten komt niet veel in huis, want de jongens weten (nog) niet dat één Belgische frank kan omgeruild worden voor één Franse frank, waarmee ze zich voedsel kunnen aanschaffen. Na de nodige rust worden ze op de trein gezet naar Nîmes. Ze rijden een hele tijd langs de kust van de Middellandse Zee. In Nîmes verblijven ze twee nachten en drie dagen. Op 1 juni worden de Franse van de Belgische soldaten en van de vluchtelingen gescheiden en elk naar een verschillende bestemming gestuurd. De jongens komen opnieuw onder Belgisch militair commando en worden met de trein naar het *département du Gard* gevoerd. De Belgische soldaten, onder wie ook heel wat Geraardsbergenaars⁽¹⁾, komen terecht in het aanpalende *département de l' Hérault*. 's Avonds omstreeks 18 uur arriveert de trein in het dorpsstationnetje van Cardet, dat op een veertigtal kilometer ligt van Montpellier. Hier moeten een zestigtal jongeren uitstappen voor een langdurig verblijf. Bij deze gelegenheid wordt door een lokale fotograaf een groepsfoto genomen. Naast Theo zijn nog drie Geraardsbergenaars

in de groep: zijn neef Fernand Bruylandt, Marcel De Clercq, en Robert Paeleman. Een rijzige man komt naar Theo, legt zijn hand op zijn schouder en zegt met een Provençaals accent: "*Suivez-moi!*". Samen met Marcel De Clercq volgt hij hem naar het dorp. Een naaste buur leidt Fernand Bruylandt en Robert Paeleman naar zijn woning. Theo belandt bij de familie Gras. Het gezin bestaat uit Adolphe en zijn echtgenote Irène. Het paar

heeft twee dochters en een zoon. Theo leert enkel Madeleine kennen, door haar vader *Madou* (afkorting van *ma douce*) genoemd. Ze is even oud als hem. Ze leven zoals velen in de streek van de wijnbouw. Theo krijgt er meer wijn te drinken dan eten. De jongens ontvangen aanvankelijk van de militaire leiding een dagelijkse soldij van drie frank. Adolphe Gras brengt de vier Geraardsbergenaars naar een woning naast de enige herberg in het



Het dorpsplein van Cardet met het 'Café de l'Union' (1940) (Verzameling Theo Bruylandt).



Briefkaart van Theo aan zijn vader Georges Bruylandt, geschreven te Cardet op 28 juli 1940 met de stempel van de nazi-censuur (Verzameling Theo Bruylandt).

⁽¹⁾ Bruylandt vernoemt hier Paul Hooghuis en tandarts Cyriel Steppé.

dorp. Vooraan is het een koeienstal met daarachter een patio. Via een stenen trap bereiken ze de eerste verdieping waar zich twee slaapkamers bevinden. De eerste kamer is al ingenomen door twee Walen, in de andere logeert er iemand uit Molenbeek. De man is tweetalig en de Geraardsbergenaars vinden het meer passend de kamer met hem te delen. Op de vloer liggen matrassen, waar ze drie maand lang op zullen slapen...

Het leven in Cardet

De jongens voelen zich in het Zuid-Franse dorpje als het ware "in het paradijs" elke dag zon en gewoon te liggen niksen in het warme water. Een minpunt is het gebrek aan voedsel. In het dorp valt er weinig te vinden. Alleen op zaterdag is het enige winkeltje tot 11 uur open voor de dorpelingen. Wanneer de Belgen dan tussen 11 en 12 uur hun inkopen mogen doen, is er quasi niets meer over. Bij de familie Gras staat er praktisch elke dag konijn op het menu. Theo komt te weten hoe dat komt: regelmatig jaagt de wijnboer met een fret op konijnen die schade toebrengen aan de wijnstokken. Van de sergeant krijgen de jongens elke dag per hoofd 225 gram brood voor 's morgens, 'soep' (niet meer dan water met een halve tomaat) en een halve kilo tomaten voor 's middags en ... een halve kilo tomaten voor 's avonds. Hun honger stillen ze tussendoor door fruit te eten, dat ze in een grote kwekerij in het dorp stelen⁽¹²⁾. Na een poos raken de zestig Belgen erg misnoegd over hun eenzijdig menu en ze willen dat de sergeant

er wat aan doet. Hijzelf woont in een mooi omheind huis met balkon en leidt er een rijkelijk leventje. De jongens komen in opstand, houden een protestmars door het dorp en doen hun beklag bij de burgemeester. Van hem achterhalen ze dat de sergeant geld van hen opzij houdt, want de gemeente geeft de man een dagvergoeding van 10 frank per hoofd om in het levensonderhoud te voorzien. De groep trekt daarna naar het huis van de sergeant, die intussen onraad heeft geroken. Van op het balkon roept hij hen toe: "Alles komt in orde! Vanaf morgen heeft iedereen patatten en vlees!".

Wanneer de jongens al bijna twee maand in het Zuid-Franse dorpje vertoeven, biedt het Rode Kruis

hen een briefkaart aan om een boodschap te sturen naar hun ouders in België. Theo schrijft op 28 juli de kaart vol met nieuws aan zijn ouders. Niet alles kan hij schrijven want de tekst moet eerst door de nazi-censuur. Georges, de vader van Theo, zoekt tevergeefs op een landkaart van Frankrijk waar het dorpje Cardet ligt. Hij roept de hulp in van een overbuur, weduwe De Somer in de Lessensestraat 70. Haar oudste zoon Piet⁽¹³⁾ studeert op dat ogenblik geneeskunde aan de Katholieke Universiteit Leuven en is goed bevriend met Theo, die hij *bruylandtje* noemt. Hij vat het wilde plan op om met Henri Pennewaert, die over een eigen vrachtwagen beschikt, de jongens

Cardet, den 28 Juli 1940

Beste Ouders,

Reeds van als 't mogelijk was naar België te schrijven heb ik een brief geschreven. Ik ben nog gaaf en gezond hier in 't zuiden van Frankrijk in Cardet, maar hoe 't met U nog gaat is me een groote vraag. Lieve Ouders, ik hoop dat het U nog gaat, goed stelt. Fernand is hier ook, alsook Marcel de Clercq en Robert Paeleman. Het gaat ons allen goed. We hebben bijzonder in 't fruit niets te kort, want we eten dan heelen dag door pruimen, peeren, noten, appels, perzikken, enz.... Ik eet wat de pot kookt, en 't wordt nu heel wat beter als vroeger. Om 2 uur gaan we zwemmen in de Gardon, een breede rapstroomende rivier. We slapen met onze vieren op een kamer, en 's zondaags gaan we naar de mis, vroeger een groote stal. Het is hier stikkend heet want we zijn allen al goed bruin gebrand. We hopen zoo rap mogelijk naar huis te komen, want we verlangen zoo naar U. Cardet is maar een boerendorp, en 't verveelt ons hier al heel erg. Spijtig, nu Beste Ouders, moet ik reeds sluiten, want er kan niet veel meer op zoo een kaartje, het andere zal ik U wel vertellen, als ik thuis ben en als 't mogelijk is, laat me wat nieuws over U en de familie weten.

Ik wensch U allen een goede gezondheid; doe hun de complimenten en tot ziens...

T. Bruylandt

⁽¹²⁾ Bruylandt en zijn vrienden worden gevat door de opzichter van de plantage, maar ze komen er met de schrik van af omdat de man onder druk wordt gezet door de dorpsbewoners om hen niet aan te geven bij de Franse gendarmerie.

⁽¹³⁾ Piet De Somer, geboren te Niel in 1917, is leerling aan het Sint-Catharinacollege te Geraardsbergen en is actief als KSA-leider. Hij studeert geneeskunde van 1935 tot 1942 aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Vanaf 1952 begint hij daar zijn professorale loopbaan. Hij ligt aan de basis van het bedrijf *Recherche et Industrie Thérapeutiques*, dat nieuwe antibiotica en antivirale vaccins aanmaakt. In 1954 richt hij samen met voornoemd bedrijf het *Rega-insituut* op waar ondermeer het polio-vaccin wordt ontwikkeld. In 1958 is hij medeoprichter van het tijdschrift *De Maand*. Hij wordt in 1968 de eerste rector van de zelfstandige Nederlandstalige Katholieke Universiteit Leuven. Een functie die hij behoudt tot zijn overlijden in 1985.

in Zuid-Frankrijk op te halen. Zijn eigen moto en een ton met 200 liter brandstof worden op de camion geladen. Er wordt voor de nodige papieren gezorgd en na een lange rit zonder hindernissen bereiken ze Cardet. Maar Theo en zijn makkers zijn op dat ogenblik een wandeling langs de rivier *Le Gardon* aan het maken. Wanneer ze aan een brug komen zien ze bovenop een jongeman met een moto staan. "*Bruylandtje, zijt het gij?*", roept hij. Het is Piet De Somer die de jongens daar opwacht. De jongens reppen zich terug naar het dorp, waar iedereen buiten verwonderd staat te kijken naar de buitenlanders. Gastvrouw Irène zorgt nog vlug voor enkele hard gekookte eieren voor onderweg. De terugtocht gaat eerst langs Montpellier, waar Paul Hooghuis, de neef van Theo, tandarts Cyriel Steppé⁽¹⁴⁾ en nog enkele jongens worden opgepikt. Daarna rijdt de volgeladen vrachtwagen door het woeste Centraal Massief. De rit verloopt moeizaam want de wegen zijn er smal en overal is de beweg-

wijzing weggenomen om de Duitsers te misleiden. Ze worden bij een controlepost door de Franse politie tegengehouden en geleid naar een kampement. De groep jongeren is in overtreding want in feite mogen ze het dorp niet verlaten. Piet De Somer tracht met allerhande papieren de politiechef te overtuigen hen te laten gaan. Maar de man houdt het been stijf en weigert hen te laten vertrekken. Wanneer hij even later naar een ander bureel gaat, neemt Piet het hazenpad en rijdt hij met de jongens het kampement uit. Honderd kilometer verder gebeurt quasi hetzelfde scenario. Uiteindelijk bereiken ze zonder kleerscheuren de demarcatiegrens. Van daar gaat het naar Clermont-Ferrand, Saint-Flour en Reims. Ze steken de rivierbedding van de Marne over, die volledig droog staat door de vernieling van de sluizen. De hele terugtocht duurt een vijftal dagen en buiten een paar eieren hadden ze helemaal niets te eten.

Ondergedoken in Geraardsbergen

Theo Bruylandt woont terug al enkele maanden bij zijn ouders in de Lessensestraat wanneer onverwachts twee Duitse *Feldgendarmen* de drukkerij binnenstappen. Zij zijn op zoek naar Theo, maar die is toevallig op bezoek bij de bureu. Hij wordt, zoals veel jongeren, gezocht om tewerkgesteld te worden in Duitsland. Wie zich hiervoor niet spontaan aangeeft, kan gestraft worden en belanden in Poolse werkkampen. Zij nemen een nieuwe radio mee, die zij beloven terug te geven als Theo zich aanmeldt. Een paar weken later komen zij terug en opnieuw is Theo niet aanwezig. Ditmaal nemen ze een gasvuur mee. De ouders van Theo willen niet dat hun zoon naar Duitsland vertrekt en zoeken voor hem een onderduikadres. Dat vinden ze bij een tante in de Verhaegenlaan. Hij verblijft daar zeven maanden. Op een nacht vallen de twee Duitse gendarmen de woning binnen. Maar ze vergissen zich van woon-



Piet De Somer brengt de jonge rekruten veilig terug thuis.



Van Snick met zijn honden en schapen (mei 1944) (Verzameling Theo Bruylandt).

⁽¹⁴⁾ Cyriel Steppé, geboren te Geraardsbergen op 15 juli 1917 en gehuwd met Marie Rose Daver, woont in 1952 in de Wijngaardstraat 74.

adres want het is een tweewoonst. Theo ligt te slapen, maar kan via de wc bij de burens vluchten. Een winkelier uit de Lessensestraat weet voor hem een nieuwe schuilplaats in een hoefvetje, gelegen bij *Boureng* in Overboelare. Hier woont René Van Snick, een oude man van in de tachtig met vier à vijf ondergedoken jongeren. Theo zal hier anderhalf jaar logeren in een kamertje, net groot genoeg om een bed te zetten. Wanneer twee jongens in de buurt worden opgepakt door de Gestapo, dreigt opnieuw gevaar voor de ondergedokene. De jongens slaan ter hoogte van *Den Broek* op de vlucht, maar de nazi's kunnen via hun identiteitskaart hun adres opsporen. De buurt wordt uitgekamd. Op een vroege ochtend vallen ze het hoefvetje van Van Snick binnen. Theo ligt te slapen, maar kan nog net uit een venstertje springen. Half gekleed en op blote voeten steekt hij de meersen over en bereikt hij via een boomstam de overkant van de Marke. In Akren krijgt hij van inwoners schoenen en klederen. Eenmaal de Gestapo vertrokken is, keert Theo terug naar zijn schuilplaats. Maar hij vindt het er niet meer veilig, temeer daar er regelmatig mensen van de weerstand logeren en de Gestapo er meermaals binnenvalt. In mei 1944 keert Theo terug naar huis. Hij krijgt er steun van de burens, die zorgen voor vluchtwegen achter het huis door openingen te maken in de tuinomheining. Theo zal uiteindelijk thuis blijven wonen tot Geraardsbergen wordt bevrijd op 3 september 1944.

Tewerkgesteld in Duitsland

Na de Belgische capitulatie komt er vrij snel een oproep om in Duitsland vrijwillig te gaan werken. Het land telt op dat ogenblik een half miljoen werklozen, terwijl er in Duitsland volop werk

is in de oorlogsindustrie. Op 31 december 1941 hebben al 145.000 Belgen de oproep beantwoord, vaak om aan de honger te ontkomen. Een gedwongen arbeid wordt afgekondigd op 6 oktober 1942. Mannen tussen 18 en 50 jaar, en vrouwen tussen 21 en 35 jaar kunnen opgevorderd worden. Volgens gegevens van het Rode Kruis zijn 189.541 mannen het slachtoffer geworden van deze maatregel. Maar naar schatting meer dan 200.000 zogenaamde 'werkweigerars' kunnen eraan ontkomen door zich schuil te houden. Met het groeiend verzet van de bevolking, wordt de jacht op hen opgevoerd. Vanaf 1943 vinden regelmatig razzia's plaats en worden verklikkers ingeschakeld.

Dertig jaar later

Wanneer Theo in 1970 zich zijn eerste voertuig aanschafft, wordt Cardet meteen zijn vakantiebestemming. Hij heeft naar de familie Gras meerdere brieven geschreven maar zij bleven onbeantwoord. Het rustige dorpje van weleer is herchapen in een drukke toeristische trekpleister. Brede wegen en nieuw gebouwde hotels verdringen de charme van weleer. Het huis waarin Theo heeft geloged is volledig vervallen. Van een dorpeling verneemt hij dat in 1958 Cardet door een hevige overstroming zware schade heeft geleden. Een tiental doden is toen in de streek gevallen. Madou woont nu aan de overzijde van de straat en bij het weerzien van Theo komen de oude verhalen uit 1940 terug naar boven.

Nabeschouwing

De hele tocht naar het zuiden van Frankrijk is voor de 16-jarige Theo Bruylandt tegelijk een akelige en een avontuurlijke ervaring. In tegenstelling tot zijn streekgenoot Elie De Mol⁽¹⁵⁾, die al na tien dagen

terug thuis is, blijft de jongen drie maanden van huis weg en trotseert hij nooit eerder gekende angsten en ontberingen. Hij kan wel rekenen op de steun van zijn neef en naaste buurjongens. Uiteindelijk valt zijn verblijf in Zuid-Frankrijk nog best mee en is hij dank zij de onverwachte 'redding' van het thuisfront nog vroeger thuis dan de meeste van zijn lotgenoten. Zijn leven als ondergedoken jongeman gedurende meer dan twee jaar heeft zeker voor de nodige angst en stress gezorgd. Hij heeft het geluk niet te worden opgepakt, maar het valt ook op hoe sterk hij steeds kan rekenen op de solidariteit van familieleden en kennissen.

*Jacques De Ro,
e-mail: jacques.de.ro@telenet.be*

⁽¹⁵⁾ M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945. Een bijdrage tot de geschiedenis van Geraardsbergen in de 2de wereldoorlog*, in *Gerardimontium*, extra editie: 3 september 2004, p. 3-4.